

DIGITALIZACIJA PLETERŠNIKOVE ROKOPISNE ZBIRKE ZEMLJEPISNIH IMEN

Metka Furlan in Miha Sušnik

0 Uvod

V besedilu je predstavljen postopek digitalizacije Pleteršnikove rokopisne zbirke zemljepisnih imen, ki se od leta 1950 kot samostojna kartoteka hrani v Etimološko-onomastični sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. Najprej je prikazano širše ozadje, ki je privedlo do nastanka zbirke, nato je predstavljena struktura rokopisne kartoteke, nazadnje pa dokumentiran potek digitalizacije in predstavljen njen rezultat.

1 Ozadje nastanka kartotečne zbirke zemljepisnih imen

Maks Pleteršnik je med sodobnimi domačimi in tujimi jezikoslovci in vsaj deloma tudi med laično javnostjo znan po slovitom Slovensko-nemškem slovarju (1894–1895), ki je močno določil razvoj slovenskega enojezičnega slovaropisja in slovenščine same. A gimnazijski profesor, ki je med letoma 1859 in 1863 na dunajski univerzi študiral latinščino, grščino in slovansko jezikoslovje in bil zato tudi Miklošičev študent, bi se v skrbi za slovenščino in slovenstvo, za katerega se je še leta 1868 bal, da zaradi duševne in gmotne revščine ter politične nemoči ne bi utonil v italijanskem ali nemškem svetu (Furlan 2006: iv), lahko proslavil še z enim za Slovence enako ključnim narodotvornim delom, s popolnim "geografičnim imenikom", tj. s slovarjem zemljepisnih imen, ki so se zbirala po vsem slovenskem jezikovnem ozemlju v avstrijskem delu Avstro-Ogrske in naj bi ga izdala Slovenska Matica. Abecedno urejen imenik vseh zbranih zemljepisnih lastnih imen ni ohranjen, in vprašanje je, ali je sploh kdaj obstajal, na podlagi zbranega gradiva, ki se danes hrani v NUK-u,¹ pa je nastala kartotečna zbirka, v kateri so imena razvrščena po leksikalnih in drugih značilnostih. Če bi Pleteršniku uspelo udejanjiti tudi ta načrt, bi slovar v onomastičnem pogledu predstavljal to, kar nam na simbolni ravni še danes pomeni njegov Slovensko-nemški slovar: uresničitev nikoli izpolnjene želje, ki jo ubeseduje ime *Zedinjena Slovenija*.

1.1 Matičina akcija zbiranja zemljepisnih imen 1876–1923

Maks Pleteršnik je bil kot član Slovenske Matice močno dejaven od leta 1871, 10. junija leta 1876 pa je na 10. seji Odseka za izdajanje Matičinih knjig predlagal akcijo, da naj bi izobraženi domoljubi vsak v svojem kraju s pomočjo vnaprej zasnovanih razpredelnic začeli zbirati krajevna imena, ki naj bi jih Matica uredila in izdala kot leksikon krajevnih imen. Kmalu, 23. junija, je o vsebini seje poročal Slovenski narod takole: »Po gosp. prof. Pleteršnikovem nasvetu, da bi se po Slovenskem nabirala krajna imena za popolni "geografični imenik", določi se, naj se odbor Matičin o tej zadevi obrne do izobraženih domoljubov po deželi s prošnjo, naj bi vsak v svojem kraju nabiral domača krajna imena (imena vasi, rék, gorá, hribov itd.).« (Furlan 2006: v op. 8).² Pobuda k pripravi vseslovenskega topografskega

¹ Gradivo se hrani v ljubljanski Narodni in univerzitetni knjižnici pod signaturo Ms 1223 z naslovom *Gradivo za leksikon krajevnih imen*. Ob njem je treba omeniti še dokumentarno gradivo v zvezi z nabiranjem krajevnih imen, ki se pod številko IV hrani kot posebna enota Pleteršnikove ostaline s signaturo Ms 1447.

² Zanimivo je, da ta na Pleteršnikovo pobudo sprejeta Matičina akcija v geslu Slovenska matica (ES: 1, 415) ni omenjena, čeprav s svojimi stranskimi učinki ni ostala brez sledi in jo zato moramo uvrstiti med Matičine prispevke k razvoju slovenistike, ugotavlja Šivic-Dular (1989: 85).

imenika in zbiranju imen tedaj sicer ni bila nova, saj sta k čim bolj popolnemu zbiranju zemljepisnih imen pred njim pozivala France Cegnar leta 1858 in Ferdo Kočevar leta 1868 (Šivic-Dular 2002: 25 z op. 11), a je konsenz za tako akcijo uspelo dobiti šele Pleteršniku, njegova najožja sodelavca v akciji pa sta bila zgodovinar Simon Rutar in jezikoslovec Fran Levec (SKI: 6; Šivic-Dular 1989: 84).

Akcija je stekla. Oblikovana in izgleda kot letak natisnjena so bila kratka navodila o načinu zbiranja z naslovom *Vprašanja zastran krajepisnih imen posameznih občin*.³

49

Vprašanja

zastran krajepisnih imen.

Politična občina..... spadajoča pod faro (fare).....

I. Katera so v tej občini imena *a)* trgov, *b)* vasi, *c)* zaselij (t. j. manjših skupin hiš), *d)* posameznih posestev (ako imajo razun po posestniku še svoje posebno ime), *e)* manjših okolic ali krajev brez hiš, *f)* posameznih polj (njiv), *g)* travnikov (senožeti, košenic), *h)* gozdov (host, gajev, kolosekov)?

II. Katera so imena *a)* gor (hribov), *b)* gričev, *c)* dolin, *d)* sotesk (klancev, tokav, grap)?

III. Katera so imena *a)* rek, *b)* potokov, *c)* studencev (izvirkov), *d)* jezer, *e)* močvirij, *f)* kalov, *g)* ribnjakov itd.?

IV. Spada li cela občina ali kak del njen pod kako širše krajepisno ime, ki ga ima večja okolica (n. pr. Sorško polje, Suha Krajina, Slovenske Gorice itd.)?

V. Iz katerih prejšnjih občin je nastala, ali od katere večje se je odcepila sedanja občina, in ni li morda prej imela drugega imena?

VI. Ali je v občini kak grad ali samostan, ali so kake razvaline ali pa kake druge znamenitosti bodi si zgodovinske, bodi si prirodne (kakor n. pr. jame, rudniki, slatine, toplice itd.)? Ali se je v občini ohranil spomin na kako važno dogodbo, ki ni sploh znana?

Opomnje.

1. Imena spadajoča pod I, II, III, se najprimerneje razvrste po katastralnih občinah, iz katerih je nastala pol. občina.

2. Pri vsakem imenu naj se pripiše tudi nemško ali laško ime, ako se rabi.

3. Pri vsakem večložnem imenu naj se poudarjeni zlog zaznamenuje z akcentom.

4. Ako ljudstvo ime drugače izgovarja, kakor se navadno piše, naj se to pripiše natančno po narodovi izreki. Zelo koristno bo, ako bo mogoče takemu imenu, katerega pomen ni jasen, pristaviti, kako je zapisano v starejših listinah ali kako se navadno razlaga.

5. Pri imenih trgov, vasi, zaselij in posameznih posestev naj se pripisuje ime prebivavcev in tudi pridevnik iz tega imena (n. pr. Ig, Izanec, iški ali izanski). Naj se tudi pristavlja, s katerimi predlogi se vežejo imena na vprašanje kje? in odkod? (n. pr. Ig, na Igu, z Iga, Rupe, v Rupah, iz Rup). Pri mnogih imenih je le tako mogoče spoznati njih spol, število in sklanjavo.

6. Odgovori naj se zapisujejo po vrsti zgoraj naštetih vprašanj in točk (n. pr. ad I. *a)*, ad I. *b)* itd.).

7. Priporoča se, pri nabiranju porabiti s primerno previdnostjo tudi katastralne mape.

J. Blauškovi nasledniki, Ljubljana.

Slika 1: Vprašanja zastran krajepisnih imen.

Izdelana in natisnjena je bila razpredelnica *Vzorec razpredelnice za zbirke krajepisnih imen posameznih občin*, v katero so zbiratelji, ki so bili večinsko gimnazijski dijaki, vpisovali zbrano gradivo.

³ Varianta besedila letaka z nekaterimi dopolnitvami in tudi izpustitvami je bila objavljena v Trstenjakovem članku (Trstenjak 1888).

Vzorec razpredelnice
za zbirke krajepisnih imen posameznih občin.

Politična občina spadajoča v polit. okraj
pod župnijo

Značaj *)	Ime kakor se navadno piše	Ime, kakor ga prosto ljudstvo izgovarja *), pri naseljenih krajih tudi splošno ime prebivalcev in pridevnik iz imena	Tuja (nemška, oziroma laška) oblika imena	Eventualne pripomnje *)
*) Zapiše se s kratico, n. pr.: vas = v., zaselje = zas., okolica = ok., gora = g., hrb = hr., grč = gr., dolina = dol., ravnina = rav., gozd = gzd., polje = plj., njiva = nj., travnik = tr., pašnik = pš., potok = p., studenec = st., jezero = jez., močvirje = mčv., itd. itd.		*) Zlasti naj se ne piše črka l, kjer se ne izgovarja. Ime se zapiše v imenovalniku in (posebno, če se na -e končuje,) v rodilniku na vprašanje odkod? ter v mestniku na vprašanje kje? Vsako večzložno ime se naj zapiše z akcentom.	*) Tu lahko nabiratelj omeni, ako mu je znano, kako je katero ime zapisano v starih listinah ali na mapi, kako se navadno razlaga ime, ki ni že samo ob sebi jasno, kakšne znamenitosti, ki niso sploh znane, so v dotičnem kraju itd. itd.	Na koncu ime nabirateljevo.

Vzorec razpredelnice
za zbirke krajepisnih imen posameznih občin.

Politična občina Gole spadajoča v polit. okraj Letija
pod župnijo Gole

Značaj *)	Ime kakor se navadno piše	Ime, kakor ga prosto ljudstvo izgovarja *), pri naseljenih krajih tudi splošno ime prebivalcev in pridevnik iz imena	Tuja (nemška, oziroma laška) oblika imena	Eventualne pripomnje *)
v. *) Zapiše se s kratico, n. pr.: vas = v., zaselje = zas., okolica = ok., gora = g., hrb = hr., grč = gr., dolina = dol., ravnina = rav., gozd = gzd., polje = plj., njiva = nj., travnik = tr., pašnik = pš., potok = p., studenec = st., jezero = jez., močvirje = mčv., itd. itd.	<i>Gravice</i>	<i>Gravice, hribovi ali Seč, vrb, hribovi ali Seč na hribovih, gravice, gravice</i> *) Zlasti naj se ne piše črka l, kjer se ne izgovarja. Ime se zapiše v imenovalniku in (posebno, če se na -e končuje,) v rodilniku na vprašanje odkod? ter v mestniku na vprašanje kje? Vsako ime se naj zapiše z akcentom.	<i>Gravice</i> <i>drvo ali vrb</i>	*) Tu lahko nabiratelj omeni, ako mu je znano, kako je katero ime zapisano v starih listinah ali na mapi, kako se navadno razlaga ime, ki ni že samo ob sebi jasno, kakšne znamenitosti, ki niso sploh znane, so v dotičnem kraju itd. itd. Na koncu ime nabirateljevo.

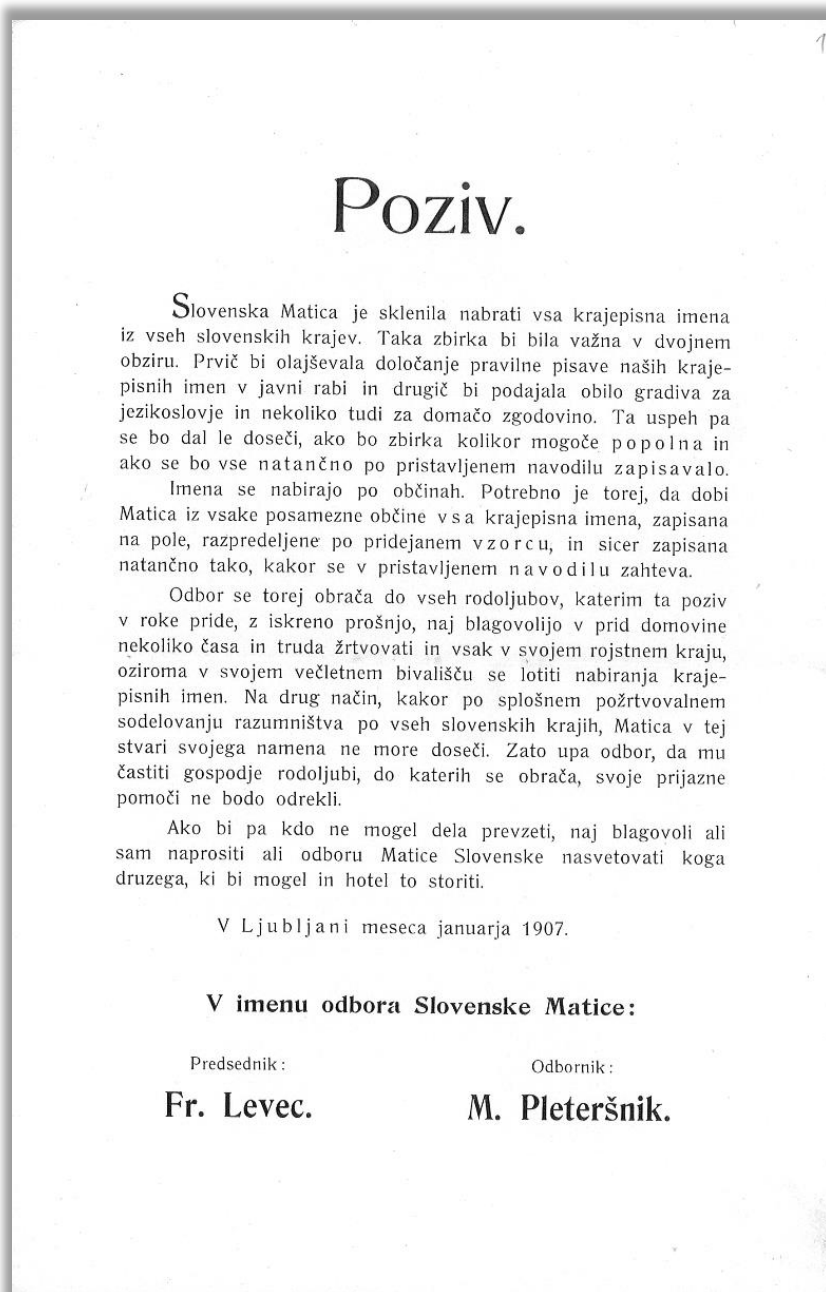
Slika 2: Neizpolnjen in izpolnjen Vzorec razpredelnice za zbirke krajepisnih imen posameznih občin.

Če je bilo zbranih imen v občini oziroma župniji več, kot je dopuščal prostor na natisnjeni razpredelnici, so si zbiratelji pomagali s prepisom razpredelnice in zapisom imen na večjem formatu papirja, kot je mogoče sklepati iz naslednjega primera v Pleteršnikovi ostalini.

<u>Krajepisna imena.</u>				
Politična občina: <u>Dave</u> spadajoča v pol. ok.: <u>Kočevje</u> pod župnijo: <u>Ribnica</u>				
Značaj	Ime kakor se navadno piše	Ime, kakor ga prosto ljudstvo izgovarja pri naseljenih krajih, kjer splošno niso prebrani pri delu in imena	Tuja (nem. ali latinska) oblika imena	Eventualne pripombe
v.	Bukovica	Bukovica		
nj.		bukovške njive		
"	Rožarnice	Rožarnice		
"		Male njive		
"	Zeleni Ki	Zeleni Ki		
nj in tr.	Rejse	Rejse ako?	Za e je j = Rejse	
nj.	Tri potoku			
"	Zadue njive			
"		Devčki		
"		Krivice		
"		Krajci (mali, dolgi)		
"	Dolgi zeleni Ki	dolgi zeleni Ki		
"	pod ograjo			
"	v ograji			
"		pod betonom		
po	Mlake			bleš. izvirek (?)
"	Reber			
po in tr.	Glubi			
"	Prece			
stud.	Jazbina	Jazbina	Jazbina?	i se polglasno izgovarja
v.	Dave			
nj.	Lipnice	Lipnice		
"		pod planino		
"	pri vrati	plen vrati		
"	Dolge - Nove	Nove njive		
"		v Goriški	Ali se glasi: v Goriški? (z polglasnim)	
tr.		Kekumana vega		u se polglasno izgovarja
po.	Laki	Laki		Polglasnostki so namrečeni v oklepaji
"	Jamel dol	Jamel diti		
"		v Dovcu		

Slika 3: Izpolnjen vzorec na nenatisnjeni razpredelnici.

Akcija pa ni obrodila pričakovanih rezultatov, saj je Pleteršnik leta 1880 poročal, da se je na dopise z vprašalnimi obrazci odzvalo samo 42 odstotkov naslovnikov, po tem letu pa je skorajda usahnila (Šivic-Dular 2002: 26) verjetno tudi zato, ker je v tem letu Pleteršnik knezoškofu Janezu Zlatoustu Pogačarju že obljubil skupno uredništvo slovensko-nemškega slovarja, leta 1883 pa je bil z dekretom imenovan za edinega urednika. To delo ga je ob sicer sprva popolni, kasneje pa zmanjšani profesorski obveznosti (Pleteršnik 1894: V) gotovo močno zaposlovalo vse do leta 1895, ko je bil slovar dotiskan. Žal se tudi po letu 1895 dejavnosti niso odvijale po Pleteršnikovih pričakovanjih, čeprav je bilo apelov k zbiranju gradiva, kot je iz leta 1907 ohranjen *Poziv*, ki sta ga podpisala Pleteršnik in tedanji predsednik Slovenske Matice Fran Levec, verjetno več.

Slika 4: Poziv iz leta 1907.

Tudi po preselitvi v Pišce spomladi leta 1923 je Pleteršnik še upal, da bo delo za "krajepisni slovar" nadaljeval, a mu je smrt 13. septembra 1923 to preprečila (Šivic-Dular 2002: 27).

1.2 Tematska razvrstitev imen namesto abecedno urejenega imenika

Po Pleteršnikovi smrti je delo za izdelavo "geografičnega imenika" usahnilo, njen stvaren in obsežen ostanek pa je rokopisna kartoteka, ki zaslužno nosi ime po njenem avtorju ter pobudniku in glavnem akterju Matičine akcije Maksu Pleteršniku. Čeprav pisni viri poročajo o "geografičnem imeniku" in "krajepisnem slovarju" (Šivic-Dular 2002: 27), ohranjena kartoteka ne prinaša abecedno razvrščenih imen, ampak so tematsko razvrščena v 3 enote. Odgovor na vprašanje, zakaj kartoteka z abecedno razvrščenimi imeni ne obstaja, je morda povezano s Trstenjakovo kritiko iz leta 1888, da »t/a imenik bode zgodovinski slovar krajepisnih imen po Slovenskem, in takega imenika še mi nimamo in ravno takšnega nujno potrebujemo za znanstvene namene«, saj da »n/árodnih imenikov slovenskih imen imamo že dókaj« (Trstenjak 1888: 698).⁴ Sklepamo namreč lahko, da je Pleteršnik tej Trstenjakovi ideji o toponomastičnem slovarju v znanstvene namene vendarle sledil, saj so imena v kartoteki z razvrstitvijo v posamezne vsebinske enote onomastično že interpretirana.

2 Pleteršnikova rokopisna kartoteka

O nastajanju in vsebini Pleteršnikove rokopisne kartoteke, ki se hrani v Etimološko-onomastični sekciji, potem ko jo je leta 1950 Inštitut za slovenski jezik, najverjetneje na pobudo Franceta Bezlaja, ko se je pripravljala na izdelavo svojih Slovenskih vodnih imen I–II (1956–1961), pridobil od Narodne in univerzitetne knjižnice,⁵ je pred leti podrobno pisala Alenka Šivic-Dular v člankih *Slovenska matica in akcija za zbiranje zemljepisnih imen* (Šivic-Dular 1989) in *Pleteršnikova zbirka zemljepisnih imen pri Slovenski matici* (Šivic-Dular 2002). Njene ugotovitve se danes lahko dopolni le v podrobnostih ali pa bolj stvarno ponazori, saj je bila kartoteka ob digitalizaciji ponovno natančneje, a zaradi visokega števila primerov in načina njihove sporočenosti še vedno ne dovolj podrobno pregledana.

2.1 Struktura zbirke zemljepisnih imen

Poročilo, v katerem bi bile popisane enote kartoteke, pridobljene iz NUK-a, ne obstaja. Kartoteko sestavlja pet škatel popisanih listkov, ki jih je mogoče po formatu in vsebini ločiti na več različnih sklopov. Glavnino predstavlja zbirka zemljepisnih imen, nastala predvsem na podlagi med Matičino akcijo zbranega gradiva, ki se od ostalih sklopov zlahka loči po formatu in vsebini. Gre za s pisavo (večinoma) ene roke podolžno popisane listke približnega formata A6. Listki imajo tudi enotno dvodelno vsebinsko strukturo:

1. V levem zgornjem kotu je navedena **iztočnica** listka, ki je v večini primerov od navajanega gradiva ločena z vodoravno črto (včasih so namesto tega podčrtane posamezne besede). Pripisane so lahko tudi nemške ustreznice (npr. *Heide* k *ajd*), etimološki namigi in druge opombe. Levo od iztočnice se lahko pojavlja z rdečim črnilom zapisana **številčna označba** listka, kar kaže na to, da iztočnice v strukturi ureditvi zbirke predstavljajo posebno hierarhično raven, saj posamezna iztočnica lahko zajema po več listkov.
2. Na preostalem prostoru listka je po določenem vzorcu navedeno **toponomastično gradivo**, navadno urejeno po abecednem vrstnem redu. Gradivo je navedeno po splošnem vzorcu, kjer je najprej zapisano ime, nato v oklepaju (pogosto okrajšan) tip denotata (npr. travnik, gora, reka, kraj, vas, zaselje ipd.), sledi pa geografska umestitev, kjer je najprej navedena dežela (Kranjsko, Štajersko, Koroško, Goriško, Istra, Trst, Ogrsko), nato pa bodisi politično- bodisi cerkveno-upravna enota, v kateri se nahaja denotat, tj. politični okraj in občina v prvem ter dekanija in fara v drugem primeru. Ob omenjenih podatkih je pri določenih zapisih lahko navedeno tudi dodatno gradivo (npr. lokalni izgovor imena, ime prebivalca, pridevniška oblika, ime v drugih sklonih, nemška različica imena v latinici ali gotici ipd.) kot tudi druge informacije (alternativni viri, etimološki namigi ipd.).

⁴ Trstenjak v prispevku v prid svoji tezi navaja več tedanjih »imenikov«. Težnjo, da se izdela zgodovinski slovar, na podlagi Trstenjakovega članka navaja že Šivic-Dular (1989: 84).

⁵ V poročilu o opravljenem delu Inštituta za slovenski jezik za leto namreč piše, da »je inštitut pridobil /.../ od narodne in univerzitetne biblioteke zbirko ledinskih imen, ki jih je še pred svetovno vojno nabrala Slovenska Matica s svojimi sodelavci in so bila že po Pleteršniku obdelana po etimoloških geslih, po sufiksih in podobno« (Letopis SAZU 1952: 143s.; Šivic-Dular 2002: 18). Na neustreznost Bezlajeve oznake, da zbirka vsebuje le ledinska imena, je opozorila že Šivic-Dularjeva (2002: 31).

Zbrano imensko gradivo je evidentirano po:

- a) predvsem apelativnih, a tudi imenskih podstavah zemljepisnih imen, tj. **po topoleksemih** (4261 listkov); v skupini so kot poseben tip evidentirana imena s predponami (tip *Podbreg*, *Podbržina*);
- b) glasovno in funkcijsko različnih izglasjih, abecedno razvrščenih po nosilnih glasovih *-a-*, *-b-*, *-c-*, *-č-*, *-e-*, *-i-*, *-j-*, *-k-*, *-l-*, *-n-*, *-o-*, *-s-*, *-š-*, *-u-*, *-v-*, tj. **po izglasjih** (1888 listkov); za oznako je tu uporabljen termin *izglasje* in ne *sufiks*, ker vse gradivo ne bi ustrezalo taki besedotvorni oznaki, npr. *Barkovlje*, kar se navaja pod *-ovje* (= *-ovlje*);⁶
- c) različnih glasovnih, oblikotvornih, besedotvornih in strukturnih značilnostih imen ter njihovem izvoru, tj. **po slovničnih značilnostih** (718 listkov).⁷

Posamezno ime se zaradi tematske ureditve zbirke lahko pojavlja tudi na več mestih, npr. ime travnika *Bikovo*, ki se pojavlja tako pod iztočnico *bik* v prvi enoti kot pod iztočnico *-ov* v drugi enoti.

Prvotni vrstni red kartotečnih listkov je razviden iz njihovih številčnih označb ter večinske abecedne urejenosti prvih dveh enot kartoteke (tretja enota ni urejena abecedno),⁸ a nekaj posameznih listkov temu sistemu v originalu ne sledi, kar je verjetno posledica napačnega vstavljanja listkov ob uporabi kartoteke. Primeri so: druga enota se začne z listki *-ač 3.*, *-ač 2.*, *-ač 1.*, *-ača 1.*, *-ača 1.a.*, *-ača 2.*, *-ača 3.* itd.; listki *Priimki in imena* s številčnimi označbami 328., 63.a, 63., 181., ki po vsebini spadajo v tretjo enoto, so v tem vrstnem redu vstavljeni v prvo enoto med listka *prigraja* in *prijazen*, listek *Priimki in imena* 206. pa celo med *ros* in *rosa*; skupina 12 listkov z iztočnico *-ovišče*, ki po vsebini spada v drugo enoto, se nahaja med listki tretje enote in jo ločuje na dva dela.

Zadnja enota v imenoslovnem in jezikoslovnem oziru pozitivno preseneča, saj omogoča vpogled v jezikoslovna dejstva toponimskega gradiva, ki so bila že v Pleteršnikovem času opažena in izpostavljena, a se je nanje tudi pozabilo in na novo odkrivalo ter pisalo, kot da prej niso bila uzaveščena.⁹ Tako je na primer posebej opozorjeno na premet $p : k \rightarrow k : p$ v imenih *Krepop* iz *Prekop*, *Krepoka* iz *Prekopa*, *Pokrivnjek* iz *Koprivnjek*,¹⁰ izpostavljen je pojav ničte adjektivizacije samostalnikov v imenih tipa *Apno*, *na Apnem*, *Črnilo*, v *Črnilem*,¹¹ ki ga danes v občni leksiki prepoznamo v pridevniku *râjnki*, f *-a* 'ki je umrl, pokojen' (SSKJ) ← *râjnik* m 'kdor je umrl; pokojnik' (Furlan 2013) itd.

⁶ Toponim romanskega izvora je bil neposrečeno poknjižen iz narečnega *Bárkola* oziroma *Bárkula* (Merkù 2006: 41).

⁷ Ta enota se v kartoteki pojavlja v dveh nestičnih delih (ločuje ju 12 listkov z iztočnico *-ovišče*, ki spadajo v drugo vsebinsko enoto, urejeno po izglasjih), pri čemer se drugi, manjši del (31 listkov) ne pojavlja na natipkanem vsebinskem kazalu z naslovom *Vsebina* (prim. sliko 7), ki je umeščen na začetek prvega dela (687 listkov); kot dve različni skupini ju je prepoznavala Šivic-Dular (2002: 19). Zaradi vsebinske podobnosti ju v digitalni različici zbirke obravnavamo skupaj v vsebinski enoti C.

⁸ Originalni vrstni red prvega dela listkov enote C je razviden z natipkanega listka *Vsebina* (prim. sliko 7; glede delitve vsebinske enote C na dva dela prim. op. 7). Vrstni red iztočnic drugega dela listkov se v originalu glasi: *Zanemarjeno jotiranje (posebno pri r-u)*, *Heteroclita in heterogenea*, *Izprememba prvotnega debela*, *Akcent*, *Vokalni r je ar*, *Adj. in subst. se združita (stopita) v eno besedo*, *Tudi lj se izpreminja v v*, *Prepozicija s subst. (v sintakt. zvezi) se izpremeni brez sufiksa v subst.*, *Gen. plur. masc. na -ъ/b*, *Imena v sing. neutr. na -e se zamenjujejo s plur. fem. na -e*, *Masc. adj.*, *-pje se izpremeni v -plje*, *Sinkretizem*, *I za r*, *o- namesto je-*, *Heteroklizija*, *Adverbiale namesto adjektiva*, *-mn- se izpreminja -ml- (in narobe)*, *Vokaliziranje l-a*, *n pred k omehčan*, *Metateza*, *Iz subst. narejen adj. (brez sufiksa tako rekoč)*, *-ova Vas se skrči v -ovas*, *Sufiks -ьнъ za sogl. n v slov. -nji*, *Fem. adj. ali part.*

⁹ Posebej je vse te v zbirki prepoznane jezikoslovne pojave izpostavila in gradivno ponazorila že Šivic-Dularjeva (2002: 19s.).

¹⁰ O tem pojavu v toponomastiki Torkar (2017: 407).

¹¹ Primera sta uvrščena na listek z naslovom *Iz subst. narejen adj. (brez sufiksa tako rekoč)* in *Heteroklizija*.

[illegible]

1. — at:

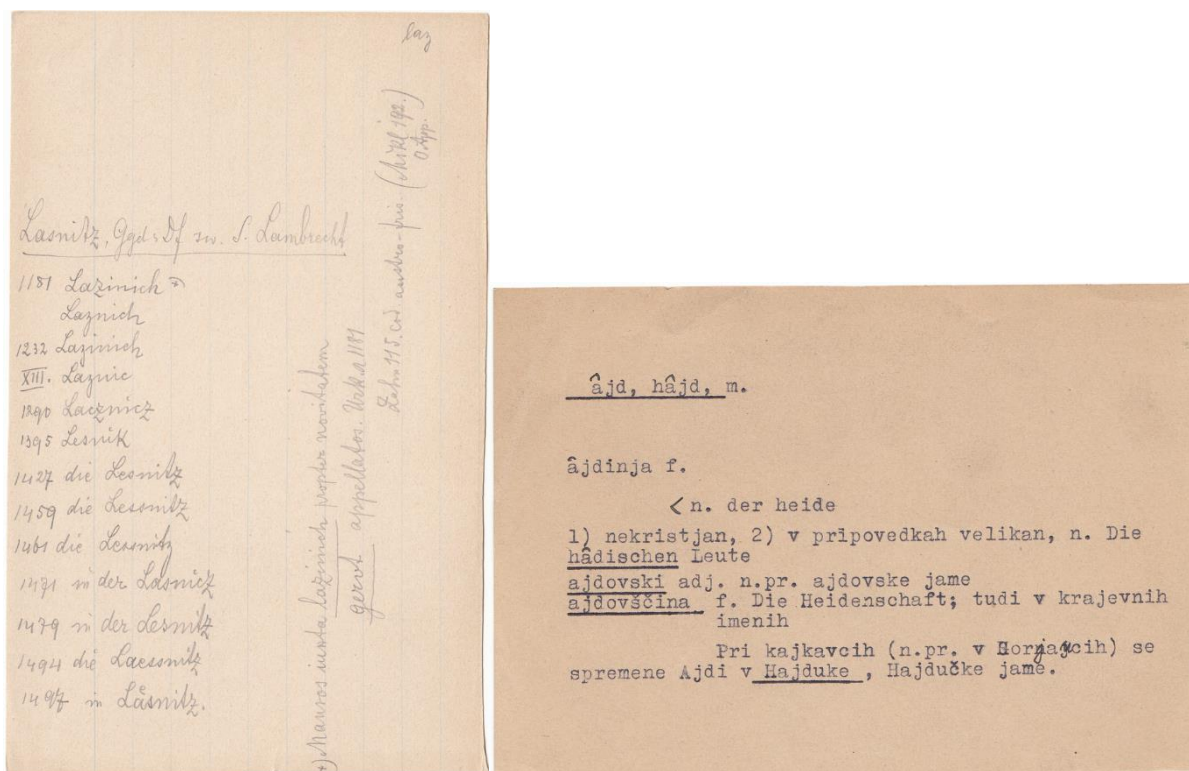
Botáč (v Botáci) v. št. f. Gročana
Gonjaci (p., ps.) Gor. ok. Tolm. o b. Sedlo;
Dolac (v.) Kl. ok. Koc. ob. Tara
Dobrac (h.) St. ok. Sl. grad. ob. Kelenje; (3) Dobrič (st.) Kr. ok. Črn. ob. Dragatni
Golobaci, v. — č. (st.) St. ok. Lj. ob. Vel. Pircice.
Gonjaci (p.) St. d. Koper f. Tržan; Gonjaci (p.) St. d. Koper ob. Marzige
Gorjete (v.) Gor. d. Lj. f. Ernest.
Grabčič (p.) Gor. ok. Lj. f. Arber
Jovici (p.) Kr. — f. Moravice.
Junjaci (p.) v. Junjaci (p.) Gor. d. Tolm. f. Valtic.
Kalarci (st.) St. d. in f. St. Lj. v. Koper; Kalarci (st.) Gor. d. Tolm. f. Valtic.
Komaraci (st.) Gor. d. Gor. f. Prato;

[illegible]

Slika 5: Listek *boben* iz prve vsebinske enote (po topoleksemih), listek *-ač 1.* iz druge vsebinske enote (po izglasjih) ter listek *Ime na -ane/-jane izpreobrnjeno v fem. pl. na -e 1.* iz tretje vsebinske enote (po slovničnih značilnostih).

2.2 Druge sestavne enote kartoteke

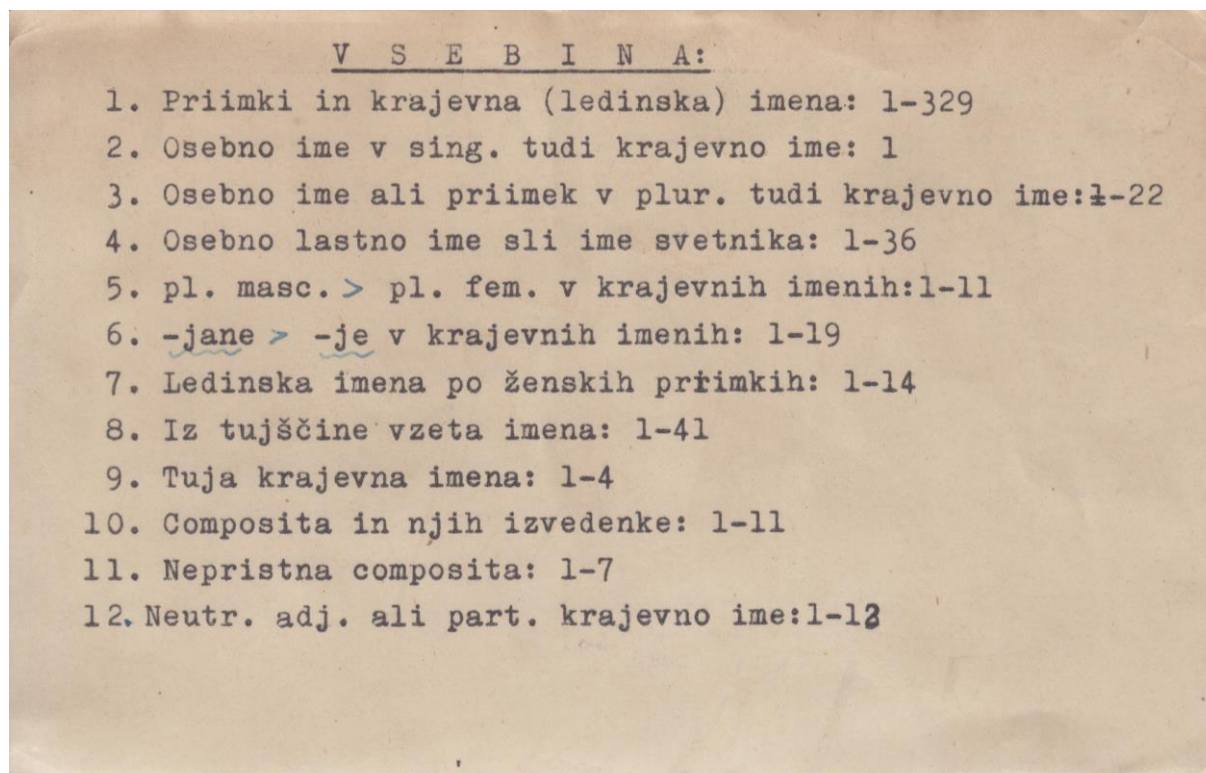
Ob predstavljenih treh tematskih razvrstitvah imenskega gradiva vsebuje kartoteka tudi dva listkovna sklopa, ki sta po uporabljenem papirju, načinu zapisa in tematiki drugačna. Ta sta bila najverjetneje vključena kasneje in ne predstavljata prvotnega stanja Pleteršnikove kartoteke. Prvi sklop predstavlja s svinčnikom popisanih 91 črtastih listkov drugačne velikosti od listkov zbirke zemljepisnih imen z izpisi zgodovinskih zapisov izvirno slovanskih imen s področja avstrijske Štajerske, ki se nanašajo le na topoleksema *laz* in *ledina*. Čeprav ti ekscerpti po mnenju Šivic-Dularjeve nazorno kažejo na nedokončano obliko in posredno kartotečno zbirko določajo kot nedokončano delovno verzijo (Šivic-Dular 2002: 20), se je z njeno oceno, da je ta sveženj del prvotne kartoteke, težko strinjati.

Slika 6: Posnetek enega izmed listkov z iztočnico *laz* ter listka *ajd*.

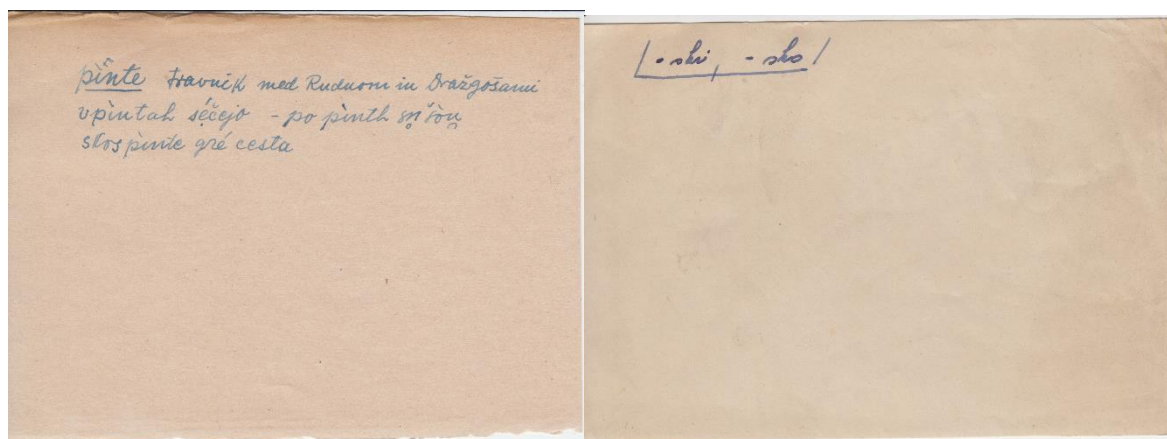
Glede drugega listkovnega sklopa s 302 natipkanima listkoma z besedami med *ajd* in *južina*, ki vsebujejo etimološka in druga pojasnila iz strokovne literature pa »najbrž niso sestavni del prvotne zbirke«, saj »koncept in vsebina listkov kažeta na material za etimološki slovar F. Bezljaja«, je ugotavljala že Šivic-Dularjeva (2002: 21).

Dvom o prvotnosti se pojavlja tudi pri nekaterih listkih, ki se fizično nahajajo med listki zbirke zemljepisnih imen. Prvi tak je natipkan listek z naslovom *Vseбина*, ki se nahaja neposredno pred začetkom tretje enote. Vsebuje seznam dvanajstih iztočnic neposredno sledečih 687 listkov (te predstavljajo večji del, a ne celotne tretje enote), ob njih pa še navedbo prve in zadnje številčne označbe listka. Če tipkopis kot merilo za kasnejši nastanek listka morda le ni zadovoljiv argument, da ni del prvotne Pleteršnikove kartoteke, se postavlja vprašanje, zakaj bi bilo kazalo vsebine narejeno le za del evidentiranih slovnicih značilnosti v imenih, ki so del tretje enote.

Slika 7: Posnetek listka Vsebina.

Na kasnejši poseg v obseg originalne Pleteršnikove kartoteke kažeta tudi listka z iztočnicama *pinte* in *-ski, -sko*. Oba sta zapisana z modro barvo črnila, a z dvema različnima rokopisoma. Zapis na listku *pinte* sledi popolnoma drugačnemu načinu prikazovanja gradiva, listek z iztočnico *-ski, -sko* pa imenskega gradiva nima zapisanega.

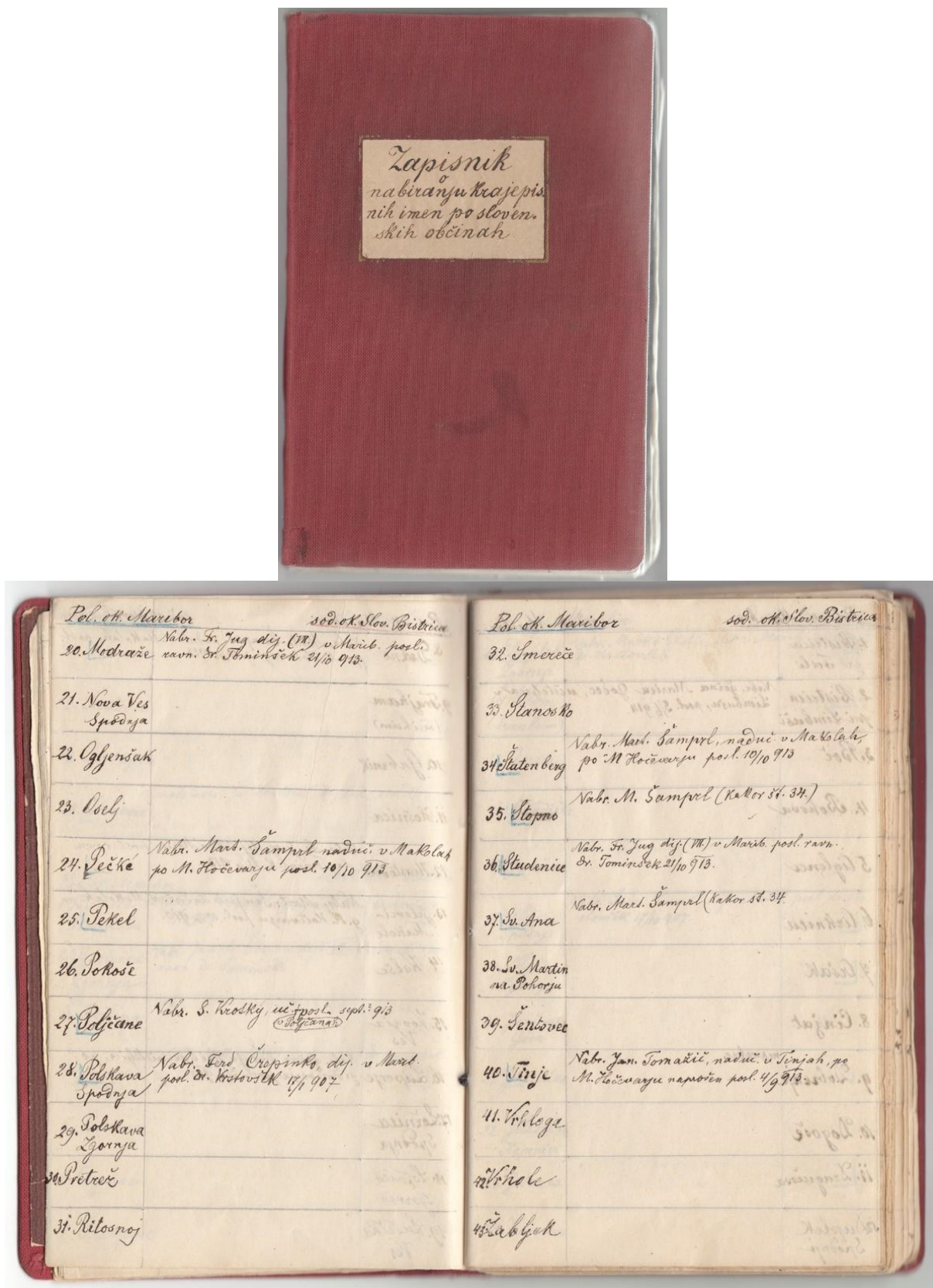

Slika 8: Posnetka listkov *pinte* in *-ski, -sko*.

Kartoteki je priložen zvežčič *Zapisnik o nabiranju krajevisnih imen po slovenskih občinah*, iz katerega je na 102 popisanih straneh razvidno, za katere občine do junija 1917 Slovenska Matica še ni dobila naprošenih zbirk imen in so zato bila na kartotečne listke »prepisana imena kranjskih občin iz Leksikona kranjskih občin iz l. 1906 in iz občinskih map Kranjskega mapnega arhiva« (Zapisnik: 1),¹² pa tudi iz drugih tedanjih pisnih virov, kot je pokazal pregled kartoteke (Šivic-Dular 2002: 32). Iz Zapisnika je

¹² V zvežčič so bili naknadno vpisani tudi podatki o novoprispelih zbirkah, tudi še leta 1922, kot je videti iz zapisa za npr. občino Dob (v tedanjem sodnijskem okraju Kamnik), Banja Loko (v tedanjem sodnijskem okraju Kočevje) ali Gorenjo Vas (v tedanjem sodnijskem okraju Višnja Gora). V Zapisniku je zabeleženo, da je bilo gradivo zbirke dopolnjeno na podlagi *Leksikona kranjskih občin iz l. 1906* (Leksikon 1906), pregled gradiva pa je pokazal, da je bil pri dopolnjevanju uporabljen tudi četrti zvezek *Štajersko* (Leksikon 1904).

razvidna avstro-ogrska političnoupravna razdelitev na politične okraje, sodne okraje ter politične občine iz časa nabiranja gradiva za zemljepisni imenik. Zapisnik je zato nujno pomagalo pri uporabi Pleteršnikove zbirke.

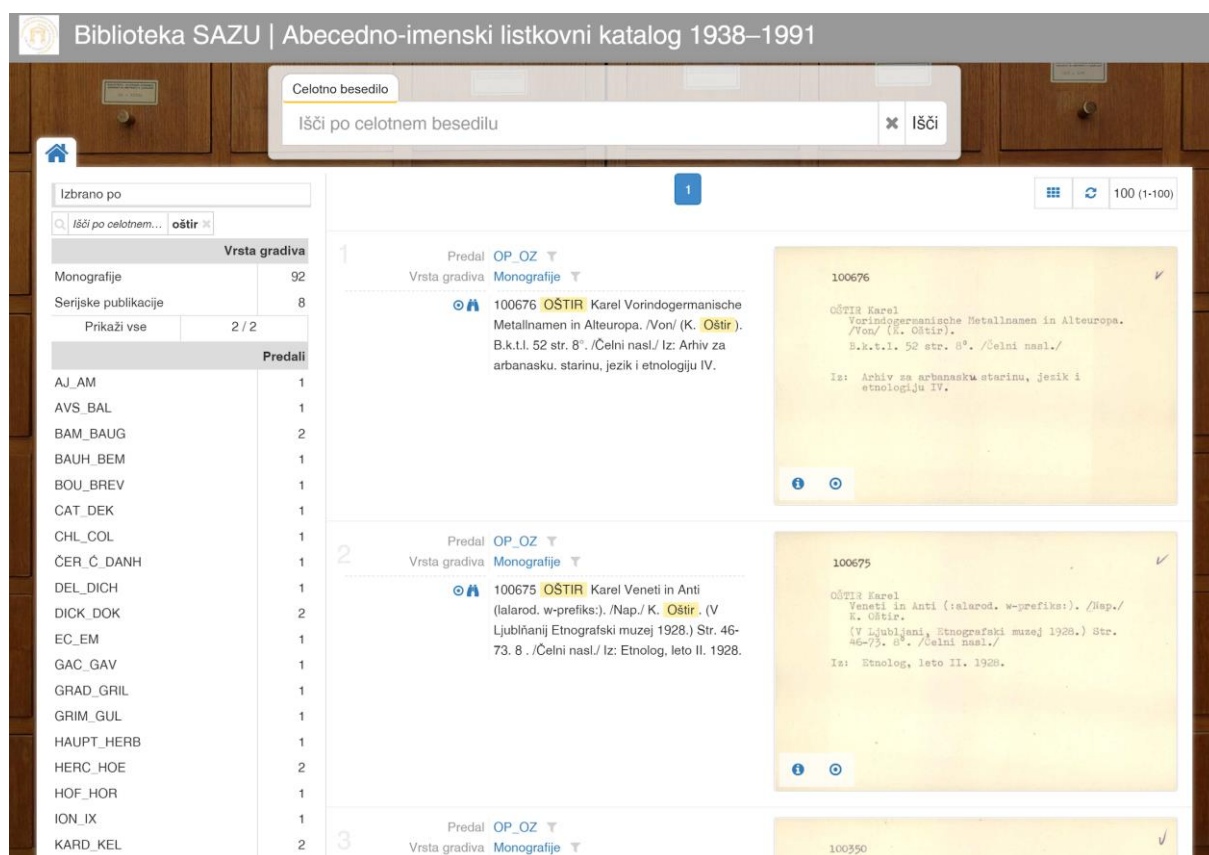

Slika 9: Platnica in primer vsebine Zapisnika o nabiranju krajepisnih imen po slovenskih občinah.

Oba dodatna sklopa listkov ter vse tri omenjene listke, verjetno naknadno vstavljene v zbirko zemljepisnih imen, prepoznavamo kot sekundarne in jih zato nismo vključili v digitalno različico kartoteke. Vključen pa je bil priloženi Zapisnik, ki je zagotovo bil kot dodatek del prvotne kartoteke.

3 Digitalizacija zbirke zemljepisnih imen

V Etimološko-onomastični sekciji smo ocenili, da je rokopisna zbirka za slovensko ne le imenoslovno jezikoslovje preveč pomembna, da bi še vedno ostajala krogu potencialnih uporabnikov nedostopna, neizkoriščena ali celo popolnoma neznana. Vsebuje namreč toponimsko gradivo, ki je bilo zbrano na vsem slovenskem jezikovnem ozemlju znotraj avstrijskega dela Avstro-Ogrske in je glede toponimskih denotatov zelo raznovrstno (od imen jarkov, pašnikov, travnikov itd. do imen gora in vodnih tokov). Čeprav gre za nedokončano delo, je po obsegu zemljepisnih imen izredno bogat dokument o stanju slovenske toponimije s preloma iz 19. v 20. stoletje, za sodobno slovensko toponomastiko pa neprecenljiv zgodovinski vir za sodobne sinhrone in diahrone raziskave. Ker so imena razvrščena po jezikoslovnih vidikih, kartoteka omogoča dober vpogled v pristop, način in spoznanja toponomastičnih raziskav Pleteršnikove dobe. Zato smo se odločili, da je čas za njeno digitalizacijo.

Slika 10: Posnetek zaslona spletne različice Abecedno-imenskega listkovnega kataloga 1938–1991 Biblioteke SAZU (<https://katalog.sazu.si/>).

3.1 Potek digitalizacije

Ideja, da bi bilo Pleteršnikovo zbirko kljub rokopisu,¹³ ki v vseh primerih tudi ni izpod ene roke, možno vendarle digitalizirati, se je porodila leta 2018 ob vpogledu na izvedbo digitalizacije Abecedno-imenskega listkovnega kataloga 1938–1991 Biblioteke SAZU. Tedaj se je sklenilo kartoteko digitalizirati kot elektronsko zbirko optično prebranih listkov, zgledujoč se po omenjenem katalogu. Optično prebrane listke bi torej elektronsko uredili tako, da bi s pomočjo prosto dostopnega spletnega pregledovalnika bilo omogočeno brskanje po kartoteki. Posnetki kartotečnih listkov bi bili urejeni v vsebinske enote (sledeč izvorni ureditvi kartoteke), kot dodatna vsebinska enota pa dodani tudi posnetki

¹³ Zaradi rokopisne narave kartotečne zbirke digitalizacija z optičnim prepoznavanjem znakov (ang. *optical character recognition* oz. OCR) ni mogoča.

priloženega Zapisnika. Ker bi bil prepis celotne vsebine listkov velik in dolgotrajen podvig, smo se odločili samo za prepis iztočnice ter morebitne številčne označbe listka. Izvedbeni proces lahko strnemo v štiri korake, ki so se lahko odvijali tudi vzporedno:

1. Optično branje listkov in priloženega Zapisnika ter obdelava pridobljenih posnetkov.
2. Digitalno označevanje pridobljenih posnetkov.
3. Priprava spremnih besedil.
4. Izdelava spletišča.

3.1.1 Optično branje, obdelava posnetkov

V letu 2018 so bili kartotečni listki (brez prej omenjenih listkov, prim. razdelek 2.2) približnega A6 formata ter strani priloženega zvežčiča optično prebrani (poskenirani) v kakovosti 600 dpi (ang. *dots per inch*) in shranjeni v formatu TIF. V nadaljnji obdelavi so bili leta 2021 ponovno poskenirani v primerih, kjer se je pojavil sum, da bi obstoječi posnetki lahko vzbujali dvom, ali je bilo zajeto vse besedilo na listkih. V istem letu je bil končni nabor posnetkov obrezan, zbirko visokokvalitetnih posnetkov hrani Etimološko-onomastična sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. Za potrebe prikaza na spletni strani so bili posnetki zmanjšani na približno 35% originalne velikosti in pretvorjeni v format JPG.

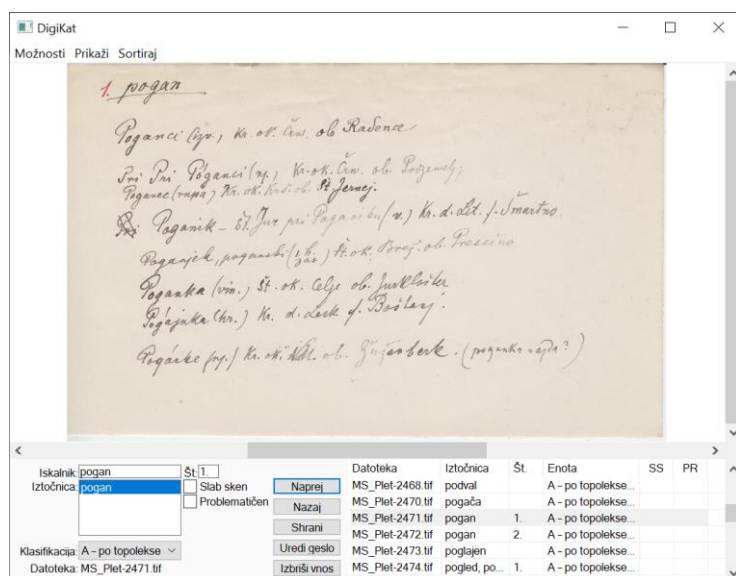
3.1.2 Digitalno označevanje posnetkov

Za ureditev zbirke posnetkov je bila izbrana rešitev z relacijsko podatkovno bazo (SQLite). Uporabljen rešitev je neposredno uporabna pri izdelavi spletnega pregledovalnika: spletna rešitev lahko namreč do podatkov dostopa s standardnim povpraševalnim programskim jezikom za delo s podatkovnimi bazami, SQL (ang. *structured query language*).

Oktober 2019 je bil izdelan vnašalni program za operacijski sistem Windows, s pomočjo katerega je bilo mogoče prikazanemu posnetku določiti:

1. iztočnico,
2. morebitno številčno označbo ter
3. vsebinsko enoto, v katero spada.

Te podatke je program za vsak posnetek vnesel v podatkovno bazo in jih povezal z imenom datoteke ustreznega posnetka. Označevanje je potekalo v obdobju od oktobra do decembra 2019, v obdobju od oktobra 2020 do septembra 2021 pa pregledovanje in izboljševanje pridobljenega rezultata, pri čemer so bili opravljeni popravki in drugi manjši posegi. Zaradi prednosti strukturnih omejitev relacijskih podatkovnih baz je program sproti opozarjal na nekatere nedoslednosti, ki jih je bilo treba rešiti.

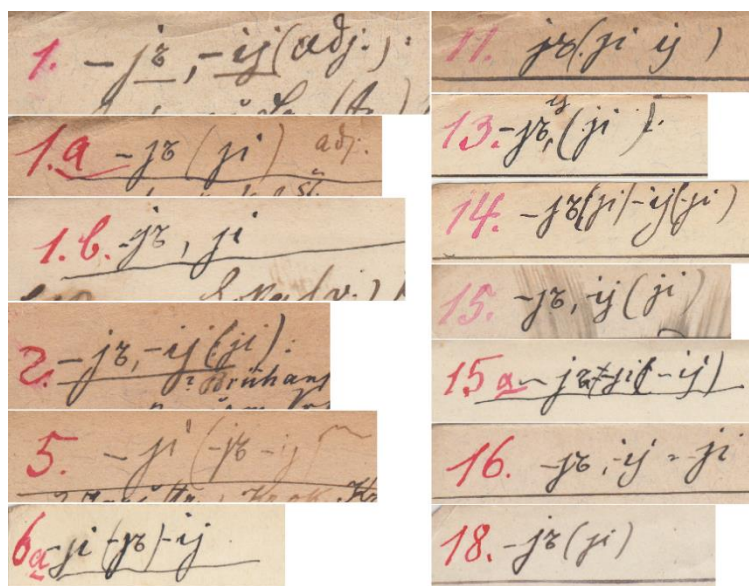

Slika 11: Posnetek vnašalnega programa.

3.1.2.1 Digitalni zapis iztočnic

Iztočnic iz različnih razlogov v digitalno okolje ni bilo mogoče prenesti brez sprememb, temveč jih je bilo treba na različne načine prilagoditi. Ob načelu, da digitalno zapisana iztočnica v čim večji meri odraža izvorni zapis naslovne tematike na vsakem listku, je bilo treba upoštevati tudi načelo najdljivosti gradiva na listku s to iztočnico, medsebojna razmerja med iztočnicami, vlogo iztočnice v kontekstu zamišljenega spletnega brskalnika ter splošne omejitve digitalnega okolja. Sledi seznam problematičnih vidikov z opisom uporabljenih rešitev.

1. **Nedоследno zapisovanje iztočnic, ki zajemajo več listkov.** Ker iztočnica predstavlja hierarhično enoto, ki je skupna vsem listkom, ki jo navajajo, je zapis posamezne iztočnice bilo treba poenotiti za vse listke v skupini. Iz posameznih primerov, kjer zapis naslovne tematike ni bil enoten, je bilo treba narediti sintezo, pri čemer je čim boljše upoštevanje merilo najdljivosti, hkrati pa tudi povednost označbe in smiselno razmerje do ostalih iztočnic. Iztočnica *-en, -ena, -eno (adj.)* na primer stoji v opoziciji do iztočnic *-en, -na, -no (adj.), -en (ptc.)* in *-en (subst.)*.

Slika 12: Ponazoritev variantnosti iztočnic na primeru listkov s skupno digitalno iztočnico *-j, -ji (adj.)*.

2. **Večbesedne iztočnice.** V prvih dveh enotah so iztočnice načeloma enobesedne. Pri imenskih iztočnicah je beseda, in sicer samostalnik ali pridevnik (prva enota) oz. samostalniško, pridevniško in deležniško izglasje (druga enota), v imenovalniku ednine (moškega spola pri pridevniki in deležnikih). Med enobesedne spadajo tudi predlogi, redko se pojavlja kar koren, medtem ko je glagol praviloma naveden z več oblikami. Večbesedne iztočnice lahko navajajo dodatne fonetične ali morfološke različice (npr. *prašič, prešič; hrbet, hrbec*), posamezne slovnične oblike (npr. *precepiti, precepljen, -en, -ena, -eno (adj.)*) ali celo druge člene iste besedne družine (npr. *moten, motati, motovilo*). Pri oblikovanju digitalne iztočnice se je poskušalo ohranjati razumno razmerje med dolžino iztočnice in najdljivostjo gradiva na listku. Najdaljša iztočnica, ki je zaradi najdljivosti ni bilo smiselno krajšati, je *jaz, jazba, jazva, jazma, jazna, jazbina, jazvina*. V tretji enoti so iztočnice skoraj izključno večbesedne, saj navadno opisno predstavljajo izpostavljeno slovnično značilnost.
3. **Uporaba oklepajev.** V iztočnicah so za ponazoritev variantnosti znotraj besede pogosto uporabljeni oklepaji. Ker bi uporaba oklepajev v digitalnih iztočnicah onemogočala najdljivost posameznih listkov z iskalnikom, so bili oklepaji znotraj iztočnice odpravljeni. Pri tem sta bili glede na položaj oklepajev uporabljeni dve različni rešitvi. Če so se oklepaji pojavili na koncu besede, npr. v iztočnicah »Anton(ij)« in »prepar(a) prepariti«, so bili izpuščeni. Nova iztočnica tipa *Antonij* omogoča najdljivost tako z iskalnim nizom »Anton« kot »Antonij«. Izpust v preostalih iztočnicah, npr. »balt(o)ra«, ni bil mogoč, saj pri iskalnem nizu »baltra« ne bi bilo zadetka. Iztočnica je bila zato razvezana v *baltra, baltora*.

4. **Zapisovanje dvoustničnega *l*.** Dvoustnični izgovor izvirnega *l* je mestoma označen z uporabo črke *l*. Zapisovanje *l* ni sistematično, nedoslednost se lahko pojavlja celo znotraj iztočnice istega listka. Zaradi lažje najdljivosti je bil vsak *l* zamenjan z *l*.
5. **Staro(cerkveno)slovanske in rekonstruirane oblike topoleksemov.** Iztočnice »stsl. blinъ«, »*jeder«, »(*odol) stsl. ȁdolъ« ob »ȁdolъ stsl. ȁdolъ in -ъ (f.)« in »??*kami stsl. камы« so bile zapisane brez posebnih znakov, izglasni jeri in jori pa odpravljeni: *blin, jeder, odol, kami*.
6. **Zapisovanje s posebnimi znaki *ѡ, Ѣ, Ѥ, Ѧ, ѧ* ipd.** Pri nekaterih iztočnicah so bili uporabljeni znaki *ѡ, Ѣ, Ѥ, Ѧ, ѧ* ipd. za prikaz izvirnih glasov v besedi. Zaradi lažje najdljivosti so bili zamenjani z navadnimi znaki, odpravljena so bila tudi naglasna znamenja. Prim. »ѡаѡъ«, »Ѣъъ = Ѣъъъ« ob »bez (= bezeg) baz«, »мъъ- meža, muža«, »šĉedъm (šedem)«, »rĉž-, rĉžati«, »-en« → *kalen, bez, mez-, meža, muža, šĉedem, šedem, rĉž-, rĉžati, -en, -ena, -eno (adj.)*. Zaradi odprave naglasnih znamenj sta bili iztočnici »kŏtar« in »kotár« združeni v *kotar*.
7. **Enakopisne iztočnice.** Nekateri tovrstni listki so v zbirki ločeni z rimskimi številkami ali pa so celo brez njih, npr. »I. bor Föhre« (dendronim) : »II. bor pugna« ('boj'), »svet sanctus« : »svet mundus«. Zaradi velike raznovrstnosti smo se odločili med enakopisnimi iztočnicami ločevati z določilom v oklepaju za posamezno tovrstno iztočnico. Največ dodanih določil je slovničnih oznak, in sicer za besedno vrsto (subst., adj., praep., ptc.) ter spol (m., f.), nekaj latinskih pomenskih ustreznic, prim. *bor (pinus) : bor (pugna), mir (murus) : mir (pax)*, nekaj pa slovenskih, prim. *vran (črn) : vran (gavran), sev- (sejati) : sev- (sijati)*, v dveh primerih gre za razliko med občnim in lastnim imenom, prim. *barbara (občnoimensko) : Barbara (lastnoimensko), čič (občnoimensko) : Čič (lastnoimensko)*.

3.1.2.2 Poenotenje sistema številčenja¹⁴

V Pleteršnikovi kartotečni zbirki je vrstni red listkov z isto iztočnico v skoraj vseh primerih natančno označen, pri čemer je bilo za zapis številčk dosledno uporabljeno rdeče črnilo. Vrstni red ni označen le številčno (1., 2., 3. ..., npr. *hrast*), temveč tudi z uporabo črk (1., 1.a, 1.b, ..., npr. *blato*). Verjetno je prvotno označevanje bilo številčno, zaradi postopnega nastajanja kartoteke pa je naknadno prišlo do potrebe po uvajanju vmesnih mest v že obstoječem zaporedju – gradivo se namreč praviloma navaja po abecednem vrstnem redu. Sistema se zato po pričakovanjih dopolnjujeta, prim. *breza* (1., 1.a, 1.b, 2., 2.a, 3., 3.a), a je tudi že iz tega primera razvidno, da je bila izbira sistema označevanja do določene mere prosta (prim. odsotnost označbe 2. pri *blato* ter uporabo označbe 3.a pri *breza*, čeprav je označba 4. še prosta). Nedosledno je zapisovanje pike (1. ob 1, 1.a ob 1a, včasih tudi 1.a.), podčrtovanje črk (1.a ob 1.a) ter tudi v posameznih primerih samo označevanje, saj se pojavlja po dva (ali tudi več) neoznačenih¹⁵ oz. enako označenih listkov z isto iztočnico,¹⁶ npr. *gos* (trikrat brez označbe), *gol* (dvakrat 1.), *brdo* (dvakrat 1.b). Pri sistematizaciji označevanja za digitalno okolje je bila zaradi želje po ohranitvi izvirnega zapisa ter hkratni nedvoumnosti sistema zasnovana naslednja rešitev. Pri označenih listkih je pika dosledno zapisovana in je znak za izvirno označbo vrstnega reda. V primeru neoznačenih in enako označenih listkov je na konec obstoječe označbe (oz. namesto neobstoječe) dodana zaporedna številka brez pike. Doslej omenjeni listki imajo torej po uporabljenem sistemu naslednje označbe: *hrast* (1., 2., 3., 4., 5., 6.), *blato* (1., 1.a, 1.b), *breza* (1., 1.a, 1.b, 2., 2.a, 3., 3.a), *gos* (1, 2, 3), *gol* (1.1, 1.2, 1.a, 1.b, 2., 3., 3.a, 4., 5.), *brdo* (1., 1.a, 1.b1, 1.b2, 1.c, 2.). Tako označene enote lahko računalnik z uporabo algoritma nedvoumno razvrsti v pravilni vrsti red, hkrati pa je z odstranitvijo števk na koncu označbe (tj. do pike, črke ali popolnoma) mogoče razbrati izvirno označbo, kot se pojavlja na listku. Številčenje je uporabljeno tudi za posnetke zapisnika, ki so uvrščeni pod iztočnico *Zapisnik*; označeni so z zaporedno številko brez pike, začnši s številom 0 za platnico zvezka.

¹⁴ Tudi o sistemu številčenja spregovori Šivic-Dular (2002: 19, op. 5). Domnevno manjkajoči listek *Priimki in imena* 328., ki ga Šivic-Dular na istem mestu omenja, je bil zgolj napačno vstavljen. Po samodejni razvrstitvi listkov v digitalni obliki ni videti, da bi manjkala še kakšen listek.

¹⁵ Iztočnice *brin, brina, konj, podreti, podrt, podren, rž, črt-, žrnev* in *-j (subst.)* imajo ob nizu označenih listkov (1. 2. 3. 4. za *konj*, 1. 2. za *žrnev* itd.) tudi po en neoznačen listek. Tem je bila pri sistematizaciji dodeljena številka 0, po vrstnem redu se tako uvrščajo pred označene listke.

¹⁶ Nekaj tovrstnih primerov je bilo prepoznanih in dodatno (a nesistematično) označenih, tj. *-ec 1.a* s podpisanim »1.« oz. »(2.)«, *-ov 1.a* z oznako »1.a,a«, *Priimki in imena 1.a* s podpisanim »a«, *Priimki in imena 1.c* z nadpisanim »I« oz. »II«.

3.1.3 Priprava spremnih besedil

V obdobju od avgusta do novembra 2021 so bila pripravljena spremna besedila k spletni izdaji zbirke v PDF formatu, ki jo z različnih zornih kotov predstavljajo ter omogočajo boljše razumevanje vsebine in sporočilnosti digitalizirane zbirke. Ob pričujočem besedilu so v spletni izdaji vsebovani še:

1. *Vsebinska predstavitev zbirke po iztočnicah*, kjer je v uvodu predstavljen vsebinski vidik iztočnic. Sledi popoln seznam iztočnic, kjer je pri vsaki iztočnici navedeno tudi število listkov s to iztočnico ter predstavljeno številčenje (tj. posamezne številčne označbe), če se iztočnica pojavlja na več kot enem listku.
2. *Zemljepisno-politična razporeditev občin, uvrščenih v Matičino akcijo*, v katerem so predstavljene slovenske ali deloma slovenske politične občine iz avstrijskega dela Avstro-Ogrske, razvrščene po sodnih in političnih okrajih. Gradivo, nabrano tekom Matičine akcije, je namreč organizirano po tedanji političnoupравни delitvi, po tem ključu pa je navedena tudi lokacija denotatov imen v Pleteršnikovi kartotečni zbirki. Razdelitev temelji na njenem prikazu v *Zapisnik o nabiranju krajevisnih imen po slovenskih občinah* in verno odraža tamkajšnji zapis, v podrobnostih pa je bila dopolnjena tudi s podatki iz zapisnika, priloženega h Gradivu za leksikon krajevisnih imen (Ms 1223 v NUK-u) ter Leksikona občin za Štajersko (Leksikon 1904).
3. *Seznam krajšav*, kjer je predstavljen doslej zaznan nabor krajšav skupaj z njihovo razlago, kjer je ta znana. Podlago za seznam sta nudila Matičin *Vzorec razpredelnice za zbirke krajevisnih imen posameznih občin* in članek Šivic-Dular (2002: 19, op. 4), kar je pri posamezni krajšavi tudi posebej označeno. Popolni seznam krajšav bo mogoče sestaviti šele, ko bo končan prepis zbirke.

Ob omenjenih besedilih je del spletne izdaje zbirke še datoteka z naslovom *O kartotečni zbirki*, v katerem sta ponovno objavljena članka Alenke Šivic-Dular (1989, 2002), ki vsebujeta natančen opis Pleteršnikove kartoteke ter ozadja njenega nastajanja.

3.1.4 Izdelava spletišča

Spletišče za spletno izdajo Pleteršnikove rokopisne zbirke zemljepisnih imen (<http://przzi.zrc-sazu.si>), ki vsebuje pregledovalnik zbirke ter vsa spremna besedila, je v obdobju od septembra do novembra 2021 izdelalo podjetje Parsis. Uvodna stran vsebuje kratek opis zbirke in omogoča dostop do spremnih besedil kot tudi do pregledovalnika posnetkov. Slednji je sestavljen iz dveh delov. Prvi je iskalnik, pri katerem je mogoče izbrati tudi vsebinsko enoto; po privzetih nastavitvah seznam prikazuje posnetke vseh enot. Drugi je seznam zadetkov, ki lahko zajema tudi več strani in jih prikazuje po abecednem vrstnem redu bodisi kot iztočnice skupaj s številčno označbo (100 iztočnic na stran) bodisi kot posnetke (10 posnetkov na stran); seznam hkrati služi tudi kot pregled vsebine Pleteršnikove zbirke. Klik na ikono ob iztočnici oz. na posnetek odpre okno za ogled izbranega posnetka, kjer je posnetek mogoče povečati, hkrati pa se je mogoče neposredno premakniti na naslednji oz. prejšnji posnetek. Pregledovalnik omogoča iskanje po iztočnicah, kjer je upoštevana tudi informacija o izbrani vsebinski enoti; za prikaz zadetkov se seznam prilagodi. Spletišče je zasnovano tako, da ga je mogoče uporabljati tudi na mobilnih napravah.

3.2 Spletna izdaja Pleteršnikove rokopisne zbirke zemljepisnih imen

Končna spletna izdaja Pleteršnikove rokopisne zbirke zemljepisnih imen zajema vse tri tematske enote kartotečne zbirke (6869 posnetkov 6867 kartotečnih listkov)¹⁷ ter priloženi Zapisnik (54 posnetkov),¹⁸ izvzeti pa so kasneje pridani listki *pinte*, *-ski*, *-sko*, *Vsebina* ter oba tematsko drugačna listkovni sklopa. Digitalna različica ohranja abecedni vrstni red iztočnic v enotah A in B ter ga razširi še na enoto C – prvotni vrstni red iztočnic slednje enote torej v digitalni različici ni ohranjen. Rokopisna kartoteka je bila tako digitalizirana kot elektronska zbirka optičnih posnetkov kartotečnih listkov, označenih z iztočnico in številčno označbo posameznega listka kot identifikatorjem, kar omogoča iskanje in brskanje po zbirki. Vsak listek je razvrščen v eno izmed treh zgoraj predstavljenih vsebinskih enot, posnetki

¹⁷ Zaradi primera *krč* 2., ki ima nase prilepljen listek manjšega formata *krčevina*, ter listka *Composita* 1., ki v spodnjem delu vsebuje tudi gradivo s tematiko *Neprična Composita* 1., je število posnetkov za 2 večje od dejanskega števila v digitalizacijo vključenih kartotečnih listkov.

¹⁸ Posamezni posnetek zajema po dve strani Zapisnika, izjemoma pa posnetka 44 in 45 zajemata isti strani, saj je na levi prilepljen listek z navedbo treh pomotoma izpuščenih občin.

kartotečni zbirki priloženega Zapisnika pa v elektronski zbirki predstavljajo četrto enoto. Ogled in uporabo elektronske zbirke omogoča v ta namen ustvarjeno spletišče.

Vsebinska enota	Št. kartotečnih listkov	Št. posnetkov	Št. iztočnic
Po topoleksemih (A)	4261	4262	2835
Po izglasjih (B)	1888	1888	563
Po slovničnih značilnostih (C)	718	719	37
Skupaj kartoteka	6867	6869	3435
Zapisnik (D)	—	54	1
Skupaj	6867	6923	3436

Tabela 1: Številčna sestava vsebinskih enot digitalne zbirke.

4 Zaključek

Po tej stopnji digitalizacije Pleteršnikove rokopisne zbirke zemljepisnih imen se načrtuje popolni prepis vseh treh originalnih enot kartoteke, ki bo med drugim omogočil izdelavo davno načrtovanega "geografičnega imenika".

Viri in literatura

- Bezljaj 1956–1961 = France Bezljaj, *Slovenska vodna imena I–II*, Ljubljana 1956–1961: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- ES = *Enciklopedija Slovenije* 11, Ljubljana 1997: Mladinska knjiga.
- Furlan 2006 = Metka Furlan, K transliterirani izdaji Pleteršnikovega slovarja, v: Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar: Transliterirana izdaja II*, ur. Metka Furlan, Ljubljana 2006: Založba ZRC, ZRC SAZU. i–xv.
- Furlan 2013 = Metka Furlan, Miklošičev adjektivizirajoči "suffix jor": da ali ne, v: Jasmina Grković-Mejdžor (ur.), Aleskandar Loma (ur.), *Miklosichiana bicentennialia: zbornik u čast dvestote godišnjice rođenja Franca Miklošiča*, Beograd 2013: SANU, Staroslovenski odbor. 247–263.
- Leksikon 1904 = *Leksikon občin kraljestev in dežel zastopanih v državnem zboru (izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. grudna 1900)* IV. *Štajersko*, Dunaj 1904: Izdala C. kr. centralna statistična komisija, tiskala in založila C. kr. dvorna in državna tiskarna.
- Leksikon 1906 = *Leksikon občin kraljestev in dežel zastopanih v državnem zboru (izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. grudna 1900)* VI. *Kranjsko*, Dunaj 1906: Izdala C. kr. centralna statistična komisija, tiskala in založila C. kr. dvorna in državna tiskarna.
- Letopis SAZU 1952 = *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti, četrta knjiga, 1950–1951*, Ljubljana 1952: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Merkù 2006 = Pavle Merkù, *Krajevno imenoslovje na slovenskem zahodu*, uredila Metka Furlan in Silvo Torkar, Ljubljana 2006: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Pleteršnik 1894 = Maks Pleteršnik, Pripomnje, v: Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar: Transliterirana izdaja II*, ur. Metka Furlan, Ljubljana 2006: Založba ZRC, ZRC SAZU. IV–X.
- SKI = Franc Jakopin, Tomo Korošec, Tine Logar, † Jakob Rigler, Roman Savnik, Stane Suhadolnik, *Slovenska krajevna imena*, Ljubljana 1985: Cankarjeva založba.
- Šivic-Dular 1989 = Alenka Šivic-Dular, Slovenska matica in akcija za zbiranje zemljepisnih imen, v: XXV. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture 3.–15. julij 1989: Zbornik predavanj*, Ljubljana 1989: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 83–102.
- Šivic-Dular 2002 = Alenka Šivic-Dular, Pleteršnikova zbirka zemljepisnih imen pri Slovenski matici, v: Marko Jesenšek (ur.), *Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika: Slovenska zemljepisna imena*, Pišce, Ljubljana 2002: Društvo Pleteršnikova domačija, Slavistično društvo Slovenije. 18–34.
- Torkar 2017 = Silvo Torkar, Toponimičeskie zagadki: *Batuje, Horjul, Krepaka, Hobovše*, v: Ilona Janyšková (ur.), Helena Karlíková (ur.), Vít Boček (ur.), *Etymological research into Czech: proceedings of the Etymological Symposium Brno 2017, 12 - 14 September 2017, Brno* (= *Studia etymologica Brunensia*, 22), Praha 2017: Lidové noviny. 401–412.

Trstenjak 1888 = Anton Trstenjak, Imenik krajepisnih imen slovenskih. *Ljubljanski zvon* 8/11, 1888, 697–699.

Zapisnik = *Zapisnik o nabiranju krajepisnih imen po slovenskih občinah* (rkp.; kot sestavni del Pleteršnikove rokopisne zbirke zemljepisnih imen).